

H. Mihelsons

ZA Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorija

TRIS RETAS PUTNU SUGAS LATVIJAS PSR FAUNĀ

Pēdējo desmit gadu laikā autors ieguvis ziņas par trim zemāk aplūkotām putnu sugām, no kurām viena līdz šim nav ievesta Latvijas PSR teritorijā atrasto putnu sarakstos (jauna suga faunai), bet divas — pirmo reizi droši konstatētas kā perētāji Latvijas PSR.

Vidējais dzenis (*Dendrocopos medius* L.) sastopams gandrīz visā Vidus- un Rietumeiropā, Kaukāzā, Aizkaukāzā, Mazāzijā, Irānas ziemeļu un rietumu daļā; Eiropā izplatīts uz austrumiem līdz Smoļenskas un Voronežas apgabalam; sastopams arī tuvākajos kaimiņu apgabaloš uz dienvidiem no mūsu republikas — Lietuvas PSR un Kaļiņingradas apgabalā (Gladkovs, 1951.). Par šīs sugas atrašanu Latvijas PSR teritorijā literatūrā līdz šim ziņu nav.

1948. gadā, pārskatot toreizējā Latvijas PSR Izglītības ministrijas Skolu muzeja kolekcijas, noliktavā starp vitrinās neizstādītiem putnu eksponātiem (izbāzeņiem) autors atrada 1 šīs sugas eksemplāru ar nepareizu sugas apzīmējumu «*Dendrocopos major*»; pārējie dati uz etiķetes: «1923. gada marta sākumā, Pils Blīdenē. O. Zariņš». Pilsblīdene ($56^{\circ} 39' N$; $22^{\circ} 48' E$) atrodas Latvijas PSR dienvidu daļā (tagadējā Saldus rajonā), kur, ievērojot vidējā dzeņa izplatību, šīs sugas atrašana arī ir visvairāk iespējama. Ievērojot arī, ka minētais eksemplārs bija nepareizi noteikts par bieži sastopamo, pēc apspalvojuma samērā līdzīgo dižraibo dzeni, par tā iegūšanu Latvijas PSR teritorijā nevarētu būt nekādu šaubu.

Baltspārnu zīriņš (*Chlidonias leucoptera* Temm.) ligzdo Dienvid-eiropā, PSRS Eiropas daļas vidienā un dienvidu daļā, Vidus- un Priekšāzijā, Dienvidrietumu Sibīrijā, Aizbaikālā, Piejūras apgabalā, Mongolijs un Mandžūrijā; Eiropā atsevišķos gadījumos novērots arī uz ziemeļiem no ligzdošanas areāla — Beļģijā, Vācijā u. c. (Dementjevs, 1951.). Dažas reizes konstatēts kā perētājs Lietuvas PSR (Ivanauskas, 1938.; Zubavičius, 1954.). Igaunijas PSR teritorijā kā perētājs atrasts 1873. gadā (pie Kasarjes upes — Grossē un Transehe,

1929.); 1936. gadā — vairāki pāri, domājams, ligzdotāji — novēroti Pleskavas ezera ziemeļu daļā (pēc Kumari ziņojuma publicējis Dementjevs, 1951.). Latvijas PSR teritorijā, pēc literatūras ziņām, līdz šim atrasts tikai kā rets maldu viesis (10. 5. 26. novērots pie Rīgas — Grosse un Transehe, 1929.). Vēl pēdējā, 1949. gadā publicētajā Latvijas putnu sarakstā (Tauriņš un Vilks, 1949.) baltspārnu zīriņš uzrādīts kā «loti rets maldu viesis»; vienīgi Latvijas dzīvnieku noteicējā (Tauriņš, 1956.) par šīs sugas sastopamību minēts: «... loti rets melno zīriņu kolonijās.»

Autora rīcībā ir sekojošas zinātniskajā literatūrā līdz šim nepublicētas ziņas. 20. 9. 51. Engures ezerā G. Lejiņš nošāva 1 jaunu eksemplāru (G. Lejiņa mutisks ziņojums). LLA Zoologijas, entomoloģijas un fitopatoloģijas katedras putnu kolekcijā glabājas 1 baltspārnu zīriņa tēviņš pavasara tērpā, kas iegūts 17. 6. 56. Liepājas ezera dienvidu daļā melno zīriņu kolonijā (leg. M. Švarcbergs), kur tas uzturējies kopā ar otru tāš pašas sugas eksemplāru (domājams, mātīti); abi putni izturējušies kā perētāji, par to liecīna arī nošautā tēviņa sēklinieku izmēri; jādomā, ka minētais baltspārnu zīriņu pāris 1956. gadā ligzdoja Liepājas ezerā (E. Tauriņa rakstisks ziņojums). Turpretim 2 turpmākajos gados (21.—23. 5. 57.; 17.—18. 6. 58.) autoram šo sugu Liepājas ezerā neizdevās novērot. 12. 6. 57. Lubānas ezerā G. Lejiņš pamanīja 1 eksemplāru; izdarot dažu lielāku kaiju koloniju rūpīgāku pārbaudi, autors 14. 6. 57. kādā melno zīriņu kolonijā atkal pamanīja vienu eksemplāru, kuru ievāca kolekcijai; tajā pašā dienā turpat novēroti vēl 2 eksemplāri (pārītis) un atrasta to ligzda ar 2 viegli aizperētām olām. Pamatojoties uz šim ziņām, kā arī ievērojot putnu uzvedību, autors savā laikā secināja, ka Lubānas ezerā 1957. gadā perēja 2 baltspārnu zīriņa pāri; šis fakts, stāpītāk, ir pieminēts populārzinātniskā rakstā (Spuris, 1958.). Nākošā gadā turpat Lubānas ezerā 26. 5. 58. (pirms ligzdošanas perioda) pa ezeru klejojošu melno zīriņu barā novēroti 3 eksemplāri; tātad iespējams, ka šī suga ligzdoja ezerā arī 1958. gadā (drošu ziņu par ligzdošanu minētajā, kā arī nākošajā, t. i., 1959. gadā nav, jo ezers pēc tam vairs nav apmeklēts).

Pelēkā pīle (*Anas strepera* L.) ligzdo samērā plašā areālā Eiropas, Āzijas un Ziemeļamerikas mērenās joslas vidusdaļā; Baltijas jūras austrumu krastā izplatības areāla ziemeļu robeža nav pilnīgi noskaidrota: cik zināms, ligzdo dažās vietās Baltkrievijas PSR (Isakovs, 1952.) un, jādomā, atsevišķās vietās arī Lietuvas PSR dienvidu un dienvidastrumu daļā. Latvijas PSR, pēc literatūras ziņām, līdz šim atrasts tikai kā maldu viesis (tomēr biežāk nekā iepriekšējā suga), galvenokārt mūsu gadsimta sākumā (Grosse un Transehe, 1929.). Par šīs sugas atrašanu mūsu republikā pēdējos gadu desmitos literatūrā ziņu nav; tomēr, spriežot pēc dažu novērotāju un mednieku liecībām, šī pīle, vismaz ceļošanas laikā, šad tad ir iemaldījusies mūsu republikas teritorijā. Tā, piemēram, 21. 9. 58. Ovišu ciemā

(Ventspils raj.) G. Kasparsone novērojis 2 eksemplārus, lidojot NE virzienā (G. Kasparsone rakstisks ziņojums). Pēdējos gados šī suga Latvijā atrasta arī kā ligzdotāja. 12. 8. 57. nelielajā Žvidzes ezerā (Lubānas ezera ziemeļrietumu krastā; $56^{\circ} 50' N$; $26^{\circ} 51' E$) autors novēroja 1 mātīti ar vāji lidojošiem jauniem putniem, no kuriem 3 ievākti kolekcijai; 13. 8. 58. G. Lejiņš turpat ieguva 1 vēl nelidojošu jaunu putnu (lidspalvas vēl makstīs), kurš, jādomā, piederējis citam perējumam. Tajā pat laikā — 10., 11. 8. 57., uzskaitot mednieku nošautās pīles Lubānas ezerā, starp tām konstatēts arī 1 šīs sugas eksemplārs (jauns putns); pēc vietējo mednieku liecībām, šādas «meža pīles ar baltiem spoguļiem» rudens medību sākumā Lubānas ezerā šad tad nošautas arī iepriekšējos gados. Laikā no 25. līdz 28. 5. 58., kad augstā palu ūdens līmeņa dēļ pīles Lubānas ezerā vēl nebija sākušas ligzdot, apbraucot ezeru, autors dažādās vietās novēroja vismaz 5 pārišus šo putnu. Spriežot pēc aplūkotajiem novērojumiem, pelēkā pīle Lubānas ezerā un tā apkārtnē pēdējos gados regulāri sastopama kā perētāja, kaut arī nelielā skaitā.

Г. А. Михельсон

Орнитологическая лаборатория Института
биологии АН ЛССР

ТРИ РЕДКИХ ВИДА ПТИЦ В ФАУНЕ ЛАТВИЙСКОЙ ССР

Резюме

В статье даны не опубликованные до сих пор сведения о трех редких для Латвии видах птиц; один из них (средний дятел) является новым видом для фауны Латвии, два других (белокрылая крачка и серая утка), которые до сих пор были отмечены лишь как залетные птицы, в последние годы найдены также на гнездовые.

Средний дятел (*Dendrocopos medius* L.). 1 чучело было обнаружено в коллекциях одного из Рижских музеев, где оно находилось под неправильным названием вида («*Dendrocopos major*»); судя по этикетке, птицу добыл О. Зариньш в начале марта 1923 года в Пилсбидене ($56^{\circ} 39' N$; $22^{\circ} 48' E$).

Белокрылая крачка (*Chlidonias leucoptera* Temm.), 20. 9. 51 на оз. Энгуре была добыта 1 молодая особь. 17. 6. 56 на оз. Лиепая ($56^{\circ} 25' N$; $21^{\circ} 03' E$) в колонии черных крачек были обнаружены 2 взрослые особи (1 из них была добыта для коллекции; самец), которые, по всей вероятности, там гнездились (гнездо не было найдено); в периоды размножения птиц 1957 и 1958 гг. этот вид на оз. Лиепая больше не был обнаружен. 12. 6. 57 на оз. Лубанас ($56^{\circ} 46' N$; $26^{\circ} 55' E$) была замечена 1 особь:

14. 6. 57 там же, в колонии черных крачек были замечены 3 взрослые птицы (1 добыта для коллекции) и было найдено гнездо с 2 яйцами; 26. 5. 58 на том же озере в стае не приступивших еще к гнездованию черных крачек, опять были обнаружены 3 особи (в период размножения 1958 года озеро не было посещено).

Серая утка (*Anas strepera* L.). 1 молодая птица была обнаружена среди уток, убитых охотниками на оз. Лубанас 10—11. 8. 57; 12. 8. 57 на оз. Звидзе (NW берег оз. Лубанас 56°50'N; 26°51'E) была замечена взрослая утка с выводком еще слабо летающих молодых птиц (3 подлетка добыты для коллекции); 13. 8. 57 там же была убита еще совсем не способная к полету молодая особь (другой выводок?); 25—28. 5. 58 на оз. Лубанас было учтено не меньше 5 пар этих уток; по сведениям, полученным от местных охотников, «кряквы с белым зеркалом» здесь добывались ежегодно уже несколько лет подряд. 21. 9. 58 в деревне Овиши (Вентспилсский р-н) были замечены 2 птицы (на полете).

H. Michelsons

Institut für Biologie der Akademie
der Wissenschaften der Lettischen SSR

DREI SELTENE VOGELARTEN DER LETTLÄNDISCHEN FAUNA

Zusammenfassung

Der vorliegende Artikel enthält bisher unveröffentlichte Daten (die Beobachtungen des Autors und Mitteilungen anderer Personen) über drei Vogelarten. Eine von diesen (der Mittelspecht) ist für die lettändische Fauna neu, die beiden anderen (die Weissflügelseeschwalbe und Schnatterente) waren bisher bloss als zufällige Gäste festgestellt worden; in den letzten Jahren wurde auch ihr Brutnachweis erbracht.

Der Mittelspecht (*Dendrocopos medius* L.). In der Sammlung eines Rigaer Museums wurde ein Exemplar mit der falschen Artbezeichnung («*Dendrocopos major*») gefunden. Der Vogel wurde Anfang März 1923 von O. Zariņš in Pilsblidene (56° 39' N; 22° 48' O) gefunden. **Die Weissflügelseeschwalbe** (*Chlidonias leucoptera* Temm.). Am 20. 9. 51. wurde im Engures-See ein Jungvogel abgeschossen. Am 17. 6. 56. wurden im Liepājas-See in einer Trauerseeschwalben-Kolonie zwei Altvögel beobachtet (einer von ihnen, ein Männchen, wurde für eine Sammlung erworben), die wahrscheinlich dort nisteten (die Nester sind nicht gefunden worden). In der Fortpflanzungsperiode der Jahre 1957 und 1958 ist diese Art im Liepājas-See nicht mehr beobachtet worden.

Am 12. 6. 57 ist im Lubānas-See ($56^{\circ} 50' N$; $26^{\circ} 55' O$) ein Exemplar beobachtet worden; am 14. 6. 57. wurde dortselbst in einer Trauerseeschwalben-Kolonie drei Altvögel gesehen (einer von denen befindet sich in der Sammlung) und ein Nest mit zwei Eiern gefunden; am 26. 5. 58 wurden im selben See unter Trauerseeschwalben wieder 3 Exemplare beobachtet (in der Fortpflanzungsperiode des Jahres 1958 wurde der See nicht besucht). **Die Schnatterente** (*Anas strepera* L.). Am 10./11. 8. 57 wurde im Lubānas-See unter von Jägern abgeschossenen Enten ein Jungvogel gefunden; am 12. 8. 57 wurde im Zwidzes-See (am NW-Ufer des Lubānas-See; $56^{\circ} 50' N$; $26^{\circ} 51' O$) ein Weibchen mit noch schlecht fliegenden Jungvögeln (3 von ihnen befinden sich in der Sammlung) beobachtet; am 13. 8. 57 wurde dortselbst ein flugunfähiger Jungvogel (anderer Brut?) abgeschossen. Am 25.—28. 5. 58 wurden im Lubānas-See wenigstens 5 Paare festgestellt. Nach Berichten von Jägern wurden «Stockenten mit weissen Spiegeln» mehrfach bereits in den vorausgehenden Jahren abgeschossen. Am 21. 9. 58 wurden 2 Exemplare im Flug bei Oviši (Rayon Ventspils) beobachtet.

LITERATURA

1. Г. П. Дементьев. Отряд чайки. Птицы Советского Союза, т. III, М. 1951.
2. Н. А. Гладков. Отряд дятлы. Птицы Советского Союза, т. I, М. 1951.
3. A. Grosse un N. Transehe. Austrumbaltijas mugurkaulaino sa-raksts. Rīga 1929.
4. Ю. А. Исааков. Отряд гусеобразные. Птицы Советского Союза, т. IV, М. 1952.
5. Т. Ivanauskas. Lietuvas paukščiai, I knyga. Kaunas 1938.
6. Z. Spuris. Ekspedicija medību ūdens putnu pētīšanai. Mednieks un Makšķernieks, Nr. 2, 1958.
7. Е. Тауриньш. Putni. Latvijas PSR dzīvnieku noteicējs, II. Mugur-kaulnieki. Rīga 1956.
8. Э. Тауриньши и К. Вилкс. Список орнитофауны Латвийской ССР. Охрана природы, 9. М. 1949.
9. Т. Zubavičius. Zuvinto ežero paukščiai (1937.—1951. metu stebė-jimai). Lietuvos TSR Mokslu Akadēmijos Biologijos instituto Darbai, II tomas. Vilnius 1954.